

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้
ประจำกรุงเทพมหานคร

Ethical Leadership of School Administrators under Bangkok Office of Learning
Encouragement

สุมิตรา ใจดีบ¹ และ มินมาส พรานป่า²

Sumitar Jaitip¹ and Meanmas Pranpa²

หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร^{1,2}

Master of Education Phranakhon Rajabhat University^{1,2}

Corresponding Author, e-mail: sumitar23112525@gmail.com

Retrieved; 6-12-2024; Revised; 24-01-2025; Accepted; 11-11-2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา 1) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงานของครู ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครู ครู กศน.ตำบล ครู อาสาสมัคร ในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำนวน 284 คน ได้จากการเทียบตารางกำหนดกลุ่มตัวอย่างของเครชี และมอร์แกน โดยการได้มาของกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .995 ซึ่งผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การทดสอบค่าเอฟ

ผลการวิจัยพบว่า 1) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงไปหาค่าต่ำ คือ ด้านความเคารพ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความไว้วางใจ ด้านความยุติธรรม 2) เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงานของครู อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ .05

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the level of Ethical Leadership of School Administrators under Bangkok Office of Learning Encouragement, and 2) to compare the Ethical Leadership of School Administrators under Bangkok Office of Learning Encouragement, classified by teachers' gender, age, educational level, and work experience. This research employed a quantitative approach. The sample consisted of 284 participants, including government teachers, sub-district NFE teachers, and volunteer teachers under the Bangkok Office of Learning Encouragement. The sample size was determined using Krejcie and Morgan's table, and participants were selected through multi-stage random sampling. For data collection, a 5-point rating scale questionnaire was used to collect data from the sample group, with a reliability coefficient of .995, validated by experts. The statistical analysis included mean, standard deviation, t-test, and F-test.

The research findings revealed that 1) The level of Ethical Leadership of School Administrators under Bangkok Office of Learning Encouragement was at a high level both overall and in individual aspects. When ranked from highest to lowest mean scores, the aspects were: respect, honesty, responsibility, trust, and fairness. 2) The comparison of Ethical Leadership of School Administrators under Bangkok Office of Learning Encouragement, when classified by teachers' gender, age, educational level, and work experience, showed statistical significance at the .05 level.

Keywords: Leadership: Ethical leadership, School administrator

บทนำ

ในโลกปัจจุบันมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในสายงานของผู้บริหาร ผู้บริหารในโลกปัจจุบันต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ความต้องการในด้านบริหารจัดการ จึงมากขึ้นมาลำดับ ซึ่งถือว่าผู้บริหารเป็นหัวใจสำคัญของหน่วยงาน ผู้บริหารที่มีคุณภาพไม่เพียงแต่ต้องมีความรู้ความสามารถ ทักษะความชำนาญ และประสบการณ์ที่เหมาะสมเท่านั้น แต่ยังต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นโอกาสในอนาคต และสามารถนำพาหน่วยงานไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมั่นคง ยิ่งไปกว่านั้น คุณธรรมและจริยธรรมที่น่าเชื่อถือและศรัทธา เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและการยอมรับจากบุคลากรในองค์กรและสังคมโดยรวม (มณีรัตน์ ชัยยะ, 2566) ผู้บริหารก็คือคนที่มีความสามารถในหลายด้านที่เหนือกว่าคนทั่วไป ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องเป็นคนดีของสังคม และเกือบทุกสังคมจะยึดหลักการของศาสนาเป็นพื้นฐานของความดีความงามในการอยู่ร่วมกัน คุณธรรมจริยธรรม

ส่วนใหญ่ จะประยุกต์มาจากพระพุทธศาสนาเป็นหลัก คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ถึงแม้ว่าจะมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล นับถึงปัจจุบัน แต่ทุกหลักธรรมยังคงทันสมัยอยู่เสมอ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องดำเนินชีวิตและแนวทางในการบริหารงานได้เป็นอย่างดี (อาร์เอสกรุป, 2563)

ความสำคัญจริยธรรมกับการบริหารประกอบด้วย วัตถุประสงค์ขององค์การ กิจกรรมที่จะดำเนินการและทรัพยากรในการบริหาร ทรัพยากรบริหารนั้นประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และวิธีการ ซึ่งคนเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุด ถ้าหากคนมีคุณธรรมจริยธรรมแล้ว การบริหารงานก็จะดำเนินไปได้และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (ราเชนทร์ พิพัฒน์กุล, 2562) ผู้นำมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในแง่ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่ง เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงานของผู้บริหารอาจส่งผลต่อการแสดงออกถึงภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม

จากข่าวและเหตุการณ์ที่ปรากฏในโลกโซเชียลมากมายที่เกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องของการทุจริต ล่าสุดมีข่าวทุจริตโครงการศูนย์ฝึกอาชีพฝึกชุมชน วิชาช่างไฟฟ้าภายในบ้าน วิชาช่างทาสีภายในอาคาร และโครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เรื่องการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท โดยมีการสอบสวนข้อมูลความผิดทางอาญา (สำนักข่าวอิศรา, 2566) จะเห็นได้ว่า ปัจจุบันเรากำลังเผชิญกับวิกฤติปัญหา เรื่องภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร โดยพบว่าผู้บริหารจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีจริยธรรม ซึ่งหากผู้นำหรือผู้บริหารไม่มีจริยธรรมแล้ว สิ่งที่จะเกิดตามมาคือ อิทธิพลทางลบและผลกระทบที่เลวร้ายตามมาอีกมากมาย อย่างที่เราอาจจะคาดไม่ถึง (กนกวรรณ บุญเรือง, 2560)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาและการบริหารงานของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา รวมไปถึงการวางแผน เพื่อการบริหารจัดการของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้กรุงเทพมหานคร และสามารถนำไปกำหนดนโยบายการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาของกรมส่งเสริมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับทิศทางการบริหารที่มุ่งเน้นความสามารถในการบริหารร่วมกับความดีในการจัดการศึกษาให้ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้คู่คุณธรรม และเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงานของครู

สมมติฐานการวิจัย

ครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานครแตกต่างกัน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

นฤมล เพ็ญสิริวรรณ (2561) ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำว่า ภาวะผู้นำหมายถึงคุณลักษณะและบุคลิกภาพเฉพาะตัวของผู้นำที่สามารถใช้อำนาจหน้าที่ (Authority) และอำนาจบารมี (Power) ในการส่งผลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาได้ โดยผู้นำสามารถสร้างอิทธิพลที่ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเชื่อมั่น ยอมรับ และให้ความร่วมมือกับตน ทั้งนี้ บุคลิกภาพที่สำคัญของผู้นำ เช่น ความรู้ ความสามารถ ความคิดริเริ่ม และทักษะในการตัดสินใจ ล้วนมีบทบาทสำคัญในการนำพาองค์กรหรือกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สุพจน์ ประไพเพชร (2566) ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำว่า ภาวะผู้นำคือ กระบวนการของการสร้างอิทธิพล ซึ่งไม่ได้เกิดจากคุณลักษณะหรือความสามารถเฉพาะตัวของผู้นำเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากสถานการณ์และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม โดยมีอิทธิพลเป็นแกนกลางของกระบวนการดังกล่าว ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการส่งผลต่อผู้ตาม ด้วยการโน้มน้าวและสร้างแรงจูงใจให้บุคคลอื่นดำเนินการตามเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยกระบวนการนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของมิติทางจริยธรรม ซึ่งช่วยลดโอกาสที่ผู้นำจะใช้อำนาจในทางที่ผิด เช่น การบังคับขู่เข็ญหรือการปฏิบัติที่ขัดต่อจรรยาบรรณ

จากความหมายของภาวะผู้นำ ที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำคือกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น เป็นผู้ที่สามารถจูงใจและเปลี่ยนแปลงให้ผู้บุคคลปฏิบัติตาม กระตุ้นให้ผู้ตามคิดใหม่ ทำใหม่ พัฒนาตนเอง และองค์กร ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมุ่งไปสู่สิ่งที่ดีกว่า เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ไปสู่ความสำเร็จ

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม

วิไลลักษณ์ ฐักิจ (2567) ได้ให้ความหมายของ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม หมายถึง ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมจริยธรรม คือการนำที่สะท้อนถึงความดีงามในจิตใจผ่านพฤติกรรม การกระทำ และการสื่อสาร ซึ่งแสดงออกถึงความมีคุณธรรมและจริยธรรมในกระบวนการนำและบริหารจัดการองค์ลักษณะของภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมจริยธรรมนี้สร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในหมู่ผู้ร่วมงาน โดยมุ่งเน้นการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม โปร่งใส และยึดมั่นในหลักการที่ดีงามเพื่อประโยชน์ขององค์กร

พจนา มาโนช (2567) ได้ให้ความหมาย ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ไว้ว่า ผู้ที่ใช้อำนาจในทางที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและองค์กร โดยไม่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองเท่านั้น มีบทบาทในการประสานผลประโยชน์ต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรม ปราศจากอคติ และไม่เอื้อผลประโยชน์ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนเกิดความไม่สมดุล นอกจากนี้ ผู้นำจะต้องรับฟังและเข้าใจปัญหาของผู้ใต้บังคับบัญชา พร้อมสร้างวิสัยทัศน์ที่ส่งเสริมแนวคิดและตอบสนองต่อความต้องการที่ถูกต้อง การยึดมั่นในคุณธรรม ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจึงเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารที่มุ่งเน้นความยั่งยืนและความเป็นธรรมในสังคมองค์กร

จากความหมายของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม หมายถึง พฤติกรรม กระบวนการ หรือวิธีการของผู้นำที่แสดงออกถึงคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นผู้นำที่ดี เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีต่อองค์กรและสังคม โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ยึดมั่นในหลักคุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้อง ยึดมั่นในคำพูดและสัญญา มีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่และผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นของงาน มีความยุติธรรม ปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเท่าเทียมกัน

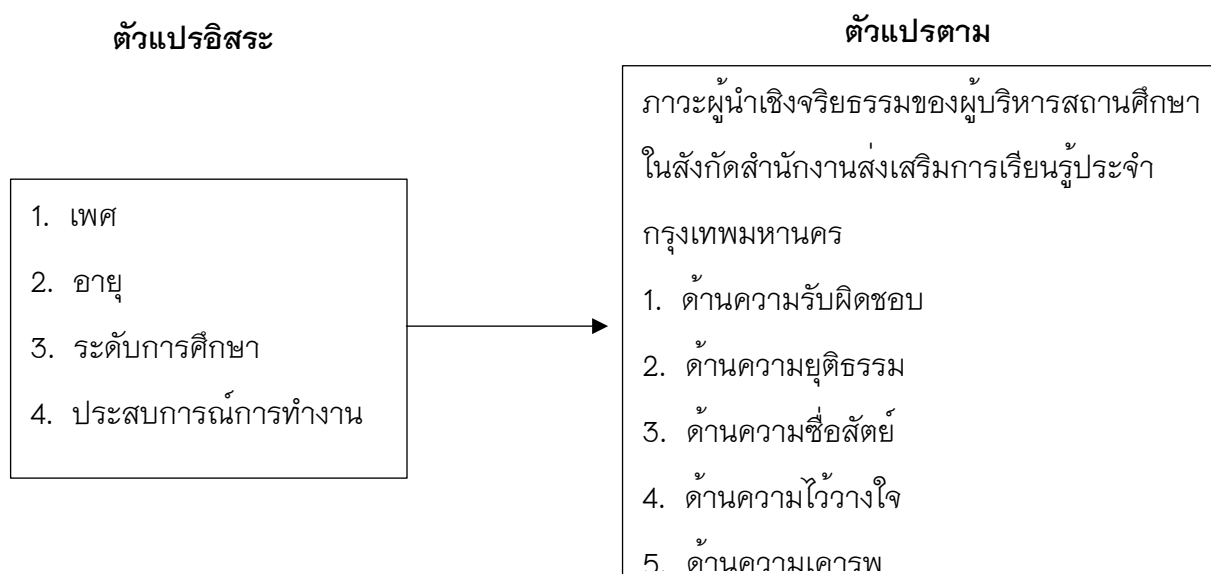
อติวัฒน์ เจียวิวรรณ์กุล (2565) กล่าวถึงคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมไว้ว่า ควรประกอบไปด้วย 1) ความซื่อสัตย์ คือ การยอมรับความผิดพลาด มีความมั่นคงของคำพูด อาทิ การพูดความจริงเสมอ รักษาสัญญาและเชื่อถือได้ 2) การมุ่งเน้นการดูแลบุคลากร คือ การใส่ใจดูแลช่วยเหลือสนับสนุนบุคลากร 3) ความยุติธรรม คือ การให้เกียรติ ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ไม่มีอคติ และปฏิบัติต่อผู้อื่นในทางที่ถูกต้องอย่างเท่าเทียม 4) การแบ่งปันอำนาจ คือ การรับฟังความคิดเห็นหรือข้อกังวล ส่งเสริมให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจร่วมกัน

กัญพร ปานเพชร (2565) กล่าวถึงคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมไว้ว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม โดยพิจารณาจากความสำคัญและความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม คือ 1) ความยุติธรรม 2) ความร่วมมือทางอำนาจ 3) ความชัดเจนตามหน้าที่ 4) การมุ่งเน้นคน 5) การแนะนำเชิงจริยธรรม 6) ความยั่งยืน 7) ความซื่อสัตย์ ซึ่งผู้บริหารที่ดีควรแสดงพฤติกรรมของผู้นำในการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งส่วนตัว และในหน้าที่การบริหารงานจะต้องทำให้ทุกคนเห็นว่าอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผลของจริยธรรม

จากคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ผู้นำต้องมีลักษณะมีความพยายามสูงในการทำให้งานบรรลุความสำเร็จ มีความกระตือรือร้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นผู้ที่กระทำตามที่พูดไว้รักษาคำมั่นสัญญา ทำให้คนอื่นไว้วางใจ มีวิสัยทัศน์ที่มุ่งหวังสูง มีความทะเยอทะยานในทางที่ดี มีความรู้ความสามารถรอบด้าน มีสติปัญญาไหวพริบ มีการตื่นตัวอยู่เสมอ มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น และเป็นผู้ที่สามารถตอบสนองความคาดหวัง ผู้อื่นได้ คุณลักษณะเหล่านี้จะช่วยให้ผู้นำทำหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความร่วมมือและความเชื่อมั่นในองค์กร

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดวิจัย ซึ่งได้จากการสังเคราะห์ตัวแปรองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาของนักวิชาการหลายท่าน ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัย คือ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร

ประชากร ได้แก่ ครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ทั้ง 50 เขต รวม 435 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จากตารางของเครซี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 284 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยในครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) จำนวน 1 ฉบับ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ลักษณะเครื่องมือเป็นแบบตรวจสอบรายการ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และประสบการณ์ทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ที่ได้จากการสังเคราะห์ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบไปด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรับผิดชอบ 2) ด้านความยุติธรรม 3) ด้านความซื่อสัตย์ 4) ด้านความไว้วางใจ 5) ด้านความเคารพ

ตอนที่ 3 แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะ แบบสอบถามปลายเปิดใน 5 ด้าน ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและองค์ประกอบ
2. ออกแบบและสร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ
3. นำแบบสอบถามที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงนำไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และ ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เพื่อให้ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of item objective congruence) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00
4. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยวิธีครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ .995 โดยทดลอง (Try out) กับกลุ่มตัวอย่าง 30 คน กับครูในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนนทบุรี
5. นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาคุณภาพแล้วมาจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเชิงปริมาณที่รวบรวมได้มาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ จากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ตอบกลับ
2. จัดระเบียบข้อมูลและประมวลผลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป
3. วิเคราะห์ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมแปลผลคะแนนเฉลี่ย
4. เปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ โดยใช้โปรแกรมสถิติ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยแบ่งการศึกษาออกเป็น 5 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านความรับผิดชอบ 2) ด้านความยุติธรรม 3) ด้านความซื่อสัตย์ 4) ด้านความไว้วางใจ 5) ด้านความเคารพ

ตารางที่ 1 ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานครโดยรวม (n=284)

ที่	ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ ประจำกรุงเทพมหานคร	ระดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหาร สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการ เรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร			อันดับ
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
1	ด้านความรับผิดชอบ	4.03	0.77	มาก	3
2	ด้านความยุติธรรม	3.93	0.91	มาก	5
3	ด้านความซื่อสัตย์	4.05	0.88	มาก	2
4	ด้านความไว้วางใจ	3.98	0.96	มาก	4
5	ด้านความเคารพ	4.06	0.90	มาก	1
รวม		4.01	0.88	มาก	

จากตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก คือ ($\bar{X}$ = 4.01 , S.D.=0.88) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จากค่าเฉลี่ยสูงที่สุด 3 ลำดับแรก พบว่า ด้านความเคารพ มีค่าเฉลี่ยคือ ($\bar{X}$ = 4.06 , S.D.=0.90) รองลงมาคือ ด้านความซื่อสัตย์ ค่าเฉลี่ย คือ ($\bar{X}$ = 4.05 , S.D.=0.88) และอันดับที่สาม คือ ด้านความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ย คือ ($\bar{X}$ = 4.03 , S.D.=0.77)

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ ของครู

ที่	ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้นำเชิงจริยธรรมของ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริม การเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร	ชาย		หญิง		t
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
1	ด้านความรับผิดชอบ	4.12	0.83	3.99	0.89	1.16
2	ด้านความยุติธรรม	4.08	0.87	3.85	0.94	2.00
3	ด้านความซื่อสัตย์	4.19	0.84	3.98	0.89	1.88
4	ด้านความไว้วางใจ	4.01	0.86	3.47	0.83	0.91
5	ด้านความเคารพ	4.20	0.86	3.99	0.91	1.49
รวม		4.12	0.85	3.87	0.89	1.48

*p ≤ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ ของครู โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความ

รับผิดชอบ ด้านความยุติธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความไว้วางใจ ด้านความเคารพ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม อายุ ของครู

ที่	ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของ ผู้นำเชิงจริยธรรมของ ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ ประจำกรุงเทพมหานคร	อายุน้อยกว่าหรือ เท่ากับ 30 ปี		อายุ 31-45 ปี		อายุ 46-60 ปี		f
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
1	ด้านความรับผิดชอบ	3.84	0.81	4.09	0.84	4.00	0.92	1.70
2	ด้านความยุติธรรม	3.70	0.99	3.93	0.92	3.97	0.88	1.45
3	ด้านความซื่อสัตย์	3.97	0.85	4.08	0.82	4.05	0.95	0.72
4	ด้านความไว้วางใจ	3.75	0.74	4.04	0.97	3.95	0.98	1.49
5	ด้านความเคารพ	3.95	0.76	4.11	0.92	4.02	0.80	0.78
รวม		3.84	0.83	4.05	0.89	3.99	0.91	1.22

* $p \leq .05$

จากตารางที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ ของครู โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความรับผิดชอบ ด้านความยุติธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความไว้วางใจ ด้านความเคารพ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม ระดับการศึกษา ของครู

ที่	ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้นำเชิงจริยธรรม ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงาน ส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร	ปริญญาตรี		ปริญญาโท		f
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
1	ด้านความรับผิดชอบ	4.00	0.88	4.14	0.82	1.91
2	ด้านความยุติธรรม	3.92	0.94	3.96	0.81	0.32
3	ด้านความซื่อสัตย์	4.05	0.92	4.09	0.75	0.30
4	ด้านความไว้วางใจ	3.99	0.96	3.93	0.98	0.40

5	ด้านความเคารพ	4.06	0.92	4.07	0.84	0.20
รวม		4.00	0.92	4.03	0.84	0.63

*p≤ .05

จากตารางที่ 4. พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับการศึกษา ของครู โดยรวมและรายด้าน เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า ด้านความรับผิดชอบ ด้านความยุติธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความไว้วางใจ ด้านความเคารพ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม ประสบการณ์การทำงาน ของครู

ที่	ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร	1-5 ปี		6-10 ปี		มากกว่า 10 ปี		f
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	
1	ด้านความรับผิดชอบ	3.96	0.84	3.89	0.98	4.11	0.84	2.33
2	ด้านความยุติธรรม	3.78	0.93	3.70	1.00	4.05	0.81	4.77
3	ด้านความซื่อสัตย์	3.95	0.81	3.91	1.00	4.14	0.84	2.48
4	ด้านความไว้วางใจ	3.85	0.97	3.72	1.00	4.10	0.74	4.57
5	ด้านความเคารพ	3.41	0.83	3.43	1.00	4.15	0.71	3.34
รวม		3.79	0.87	3.73	0.99	4.11	0.78	3.49

*p≤ .05

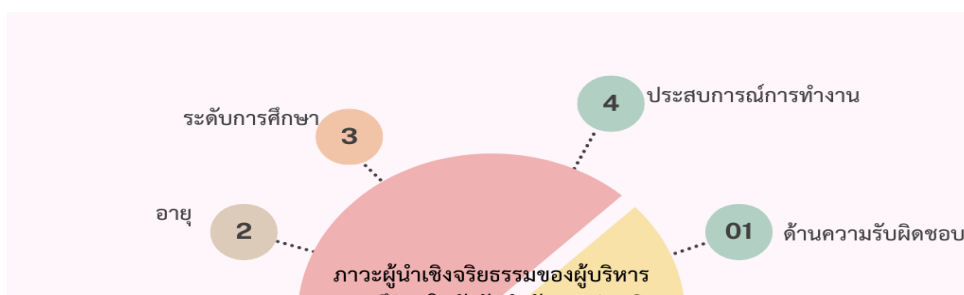
จากตารางที่ 5 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ของครู โดยรวมและรายด้าน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความรับผิดชอบ ด้านความยุติธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความไว้วางใจ ด้านความเคารพ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

การศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย ซึ่งอภิปรายผลได้ดังนี้ คือ อภิปรายวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริม

การเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย ซึ่งอภิปรายผลได้ดังนี้ 1. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การยอมรับและความไว้วางใจในตัวผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผลมาจากความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยจริยธรรม ความโปร่งใส และความยุติธรรม อันส่งผลให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดความเชื่อมั่นและมีแรงจูงใจในการทำงานเพื่อความสำเร็จขององค์กรโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับ นพรัตน์ อิศระณรงค์พันธ์ (2565) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ด้านความเป็นพลเมืองที่ดี ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความไว้วางใจ ด้านความยุติธรรม ด้านความน่าเคารพ รับผิดชอบ ซึ่งอภิปรายวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงานของครู ได้คือ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ของครู โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องจากผู้บริหาร แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกภาพในระดับจริยธรรมของผู้บริหาร ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความโปร่งใสและยุติธรรมในกระบวนการบริหาร ซึ่งสอดคล้องกับ ธนญา ราชแพทยาคม (2567) ที่ศึกษา ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางกะปิ จำแนกตามอายุ เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 1 ภาพผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้
ประจำกรุงเทพมหานคร

สามารถอธิบายได้ ดังนี้

ภาพผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุด 1) ด้านความเคารพ 2) ด้านความซื่อสัตย์ 3) ด้านความรับผิดชอบ 4) ด้านความไว้วางใจ และ 5) ด้านความยุติธรรม ตามลำดับ และเปรียบเทียบภาพผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงานของคุณ ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุป

บทความนี้ได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาภาพผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยเรียงลำดับ พบว่าอันดับแรก คือ ด้านความเคารพ รองลงมาคือ ด้านความซื่อสัตย์ อันดับสามคือ ด้านความรับผิดชอบ อันดับสี่ คือ ด้านความไว้วางใจ และด้านที่ห้า คือ ด้านความยุติธรรม ผลการศึกษาเปรียบเทียบภาพผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงานของคุณ โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ เรื่องภาพผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ด้านความรับผิดชอบ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารยอมรับผิดเมื่อเกิดข้อผิดพลาด ไม่โยนความผิดให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในสถานศึกษา ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดีด้วยการปฏิบัติงานอย่างโปร่งใส ยุติธรรม และพร้อมแก้ไขปัญหาย่างสร้างสรรค์

1.2 ด้านความยุติธรรม พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารปฏิบัติตนต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้อื่นด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ควรแสดงออกถึงความยุติธรรม ควรรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่าย

1.3 ด้านความซื่อสัตย์ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารเปิดเผยข้อมูลที่เป็นจริง ไม่ปิดบังและโปร่งใสในการปฏิบัติงาน ดังนั้น ผู้บริหารควรสื่อสารข้อมูลที่สำคัญอย่างชัดเจนและครบถ้วน เพื่อให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องเข้าใจตรงกันและไม่เกิดความสับสน การโปร่งใสในการดำเนินงานจะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างบรรยากาศที่เป็นธรรมในสถานศึกษา

1.4 ด้านความไว้วางใจ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารมีความมั่นคงทางอารมณ์และมีการตัดสินใจที่รอบคอบก่อนลงมือปฏิบัติหรือสั่งการ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ควรแสดงออกถึงความไว้วางใจผู้ใต้บังคับบัญชา สร้างความมั่นใจและศรัทธา ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาจะรู้สึกมั่นใจและพร้อมที่จะทำงานอย่างเต็มความสามารถ

1.5 ด้านความเคารพ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารเป็นผู้รับฟังและให้ความเคารพต่อความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้ใต้บังคับบัญชาโดยพิจารณาตอบสนองอย่างเหมาะสม ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ควรให้การเคารพความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเท่าเทียมในสถานศึกษา ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงการปฏิเสธความคิดเห็นโดยทันที

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะทางอารมณ์ การบริหารความไว้วางใจ และการแสดงออกถึงความยุติธรรมในระดับที่ละเอียดขึ้น

2.2 ควรทำการวิจัยที่เน้นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา

2.3 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับการพัฒนาสมรรถนะของครูในด้านการเรียนการสอน

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ บุญเรือง. (2560). ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลำปาง เขต 3.วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 10(3), 1409-1424.

- กมลชนก ราชสง. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3*. (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- กัญชพร ปานเพชร. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมตามหลักคุณธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุค 4.0. วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์*. 9(1), 491-497.
- ธัญญา ราชแพทยาคม. (2567). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางกะปิ. วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน*. 6(1), 117-132.
- นพรัตน์ อิศระณรงค์พันธ์. (2565). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2*. (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยพะเยา).
- นฤมล เพ็ญสิริวรรณ. (2561). *ภาวะผู้นำกับการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*. 4(2), 117-125.
- พจนา มาโนช. (2567). *ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมตามหลักปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. วารสารสถาบันพอดี*, 1(5), 1-9.
- มณีนรัตน์ ชัยยะ. (2566). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัล (Digital HR). วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ*, 11(1), 104-114.
- ราเชนทร์ พิพัฒน์กุล. (2562). *จริยธรรมกับการบริหารงาน. วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 24(2), 44-53.
- วิไลลักษณ์ ฐักิจ. (2567). *ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคการเปลี่ยนแปลงของโลก. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 7(2), 427-446.
- สำนักข่าวอิศรา. (24 ธันวาคม 2566). *ไม่รอลงอาญา! คกก 4 ปี 8 ค. อดีตผอ.กศน.จอมบึง ทุจริตโครงการศูนย์ฝึกอาชีพ*. <https://www.isranews.org/article/isranews-news/124946-inveskcss.html>
- สุพจน์ ประไพเพชร. (2566). *ภาวะผู้นำ: แนวคิด ทฤษฎี และองค์ประกอบ. วารสารเศรษฐศาสตร์ปัญญา*, 2(1), 59-73.
- อชิวัฒน์ เจียวิวรรณกุล. (2565). *การศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในองค์กรภาคเอกชน. วารสารศิลปะการจัดการ*. 6(2), 794-807.
- อาร์เอสกรุ๊ป. (14 กันยายน 2563). *7 คุณสมบัติผู้บริหารที่ดีและ Passion ในการบริหารองค์กร*. <https://www.rs.co.th/th/7>